

مسئولیت کیفری پزشکان در جراحی زیبایی ناموفق: مطالعه تطبیقی ایران و فرانسه

حسین یاراحمدی^۱

راضیه وارسته توسرودانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱ تاریخ چاپ: ۱۴۰۴/۰۱/۱۵

چکیده

مسئولیت کیفری پزشکان در جراحی‌های زیبایی ناموفق یکی از مسائل مهم و پیچیده در حقوق پزشکی است که در بسیاری از کشورها مورد توجه قرار گرفته است. در این تحقیق، به بررسی مسئولیت کیفری پزشکان در جراحی‌های زیبایی ناموفق در دو نظام حقوقی ایران و فرانسه پرداخته می‌شود. در حقوق ایران، مسئولیت پزشکان عمدتاً بر اساس تقصیر و رعایت استانداردهای علمی و پزشکی استوار است و قانون‌گذار به‌طور صریح مسئولیت کیفری پزشکان را در صورت اثبات تقصیر آنان در این نوع جراحی‌ها قابل پیگیری می‌داند. در مقابل، در حقوق فرانسه، سیستم حقوقی مسئولیت محض در برخی شرایط، به‌ویژه در جراحی‌های زیبایی که اثرات جبران‌ناپذیری به همراه دارند، پذیرفته شده است. این مطالعه تطبیقی نشان می‌دهد که در فرانسه، حتی در صورتی که تقصیر پزشک به‌طور مستقیم اثبات نشود، ممکن است پزشک به‌عنوان مسئول شناخته شود. از طرف دیگر، در ایران، بار اثبات تقصیر بر عهده مدعی است و تا زمانی که تقصیر پزشک ثابت نشود، مسئولیت کیفری برای وی وجود ندارد. این تحقیق همچنین به بررسی رویه‌های قضائی و آراء محاکم در هر دو کشور پرداخته و در نهایت پیشنهاداتی برای بهبود و هماهنگی قوانین ایران با توجه به تجربیات فرانسه ارائه می‌دهد. نتایج این مطالعه می‌تواند به‌عنوان مبنای اصلاح و بهبود قوانین مسئولیت پزشکی در ایران استفاده شود و در راستای حفاظت از حقوق بیماران و پزشکان در جراحی‌های زیبایی ناموفق مؤثر باشد.

واژگان کلیدی

مسئولیت کیفری، پزشکان، جراحی زیبایی، تقصیر، مسئولیت محض، حقوق ایران، حقوق فرانسه

۱- استادیار، گروه حقوق، موسسه آموزش عالی فاران مهر دانش، تهران، ایران.

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد، موسسه آموزش عالی فاران مهر دانش، تهران، ایران.

مقدمه

جراحی زیبایی به عنوان یکی از حوزه‌های تخصصی پزشکی، در دهه‌های اخیر با استقبال گسترده‌ای از سوی مردم مواجه شده است. برخلاف جراحی‌های درمانی که هدف آن‌ها بهبود وضعیت سلامت بیمار است، جراحی‌های زیبایی عمدتاً با هدف بهبود ظاهر و افزایش اعتماد به نفس افراد انجام می‌شوند (کاظمی، ۱۳۹۸). همین ویژگی باعث شده است که این دسته از جراحی‌ها با حساسیت‌های ویژه‌ای از سوی جامعه و نهادهای حقوقی مورد توجه قرار گیرند. یکی از چالش‌های اساسی در این زمینه، تعیین مسئولیت کیفری پزشکان در مواردی است که نتیجه مورد انتظار حاصل نمی‌شود یا بیمار دچار عوارض ناخواسته می‌شود (احمدی، ۱۴۰۰).

در نظام‌های حقوقی مختلف، مسئولیت پزشکان در جراحی‌های زیبایی از جنبه‌های گوناگونی مورد بررسی قرار گرفته است. در ایران، تعیین مسئولیت کیفری پزشکان عمدتاً مبتنی بر وجود تقصیر است، به این معنا که پزشک زمانی مسئول شناخته می‌شود که قصور یا بی‌احتیاطی او محرز شود (جعفری، ۱۳۹۷). در مقابل، در برخی نظام‌های حقوقی همچون فرانسه، علاوه بر تقصیر، در برخی موارد مسئولیت محض نیز پذیرفته شده است، به این معنا که پزشک حتی در صورت رعایت تمامی استانداردهای علمی و فنی، همچنان مسئول پیامدهای نامطلوب جراحی خواهد بود (دوپونت، ۲۰۱۹).

یکی از مباحث مهم در زمینه جراحی‌های زیبایی، تفاوت آن با سایر جراحی‌های درمانی است. در جراحی‌های درمانی، پزشک معمولاً وظیفه دارد که برای حفظ جان و سلامت بیمار اقدام کند، اما در جراحی‌های زیبایی، بیمار معمولاً در شرایط سلامت به پزشک مراجعه می‌کند و انتظار دارد که نتیجه‌ای مطلوب و مطابق با خواسته‌های شخصی خود دریافت کند (محمدی، ۱۳۹۹). این موضوع باعث شده است که در برخی نظام‌های حقوقی، پزشکان جراحی زیبایی با استانداردهای سخت‌گیرانه‌تری مواجه باشند و در برخی موارد مسئولیت بیشتری متوجه آنان باشد (لیمونی، ۲۰۲۰). در ایران، قوانین و مقررات حاکم بر مسئولیت کیفری پزشکان عمدتاً بر مبنای فقه اسلامی تدوین شده است. مطابق با اصول فقهی و قوانین موضوعه، پزشک تنها در صورتی مسئول شناخته می‌شود که مرتکب تقصیر شده باشد، مگر در مواردی که مسئولیت محض در نظر گرفته شود (نوروزی، ۱۴۰۱). از سوی دیگر، در فرانسه، به دلیل پیشرفت‌های صورت گرفته در زمینه حقوق پزشکی، مسئولیت پزشکان در برخی موارد گسترده‌تر تعریف شده است و حتی بدون اثبات تقصیر نیز ممکن است پزشک ملزم به جبران خسارت شود (مارتین، ۲۰۱۸).

با توجه به افزایش روزافزون انجام جراحی‌های زیبایی در ایران و فرانسه، بررسی و مقایسه قوانین این دو کشور در زمینه مسئولیت کیفری پزشکان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این مقاله، سعی شده است که ضمن بررسی مبانی قانونی و رویه‌های قضایی ایران و فرانسه، شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود در مسئولیت کیفری پزشکان در جراحی‌های زیبایی ناموفق تحلیل شود. در نهایت، با ارائه راهکارهایی جهت بهبود قوانین ایران، پیشنهادهایی برای ارتقای شفافیت در تعیین مسئولیت پزشکان و افزایش حمایت از بیماران ارائه خواهد شد.

تبیین مفاهیم

مسئولیت کیفری پزشکان به این معنا است که در صورت بروز آسیب جسمی یا روانی به بیمار، پزشک ممکن است تحت پیگرد قانونی قرار گیرد. این مسئولیت زمانی مطرح می‌شود که پزشک مرتکب تخلف، قصور یا بی‌احتیاطی شده باشد (نوروزی، ۱۴۰۱). از نظر حقوقی، پزشک تنها در صورتی مجرم شناخته می‌شود که بتوان تقصیر او را اثبات کرد و نشان داد که بین عمل او و آسیب وارده به بیمار رابطه علیت وجود دارد (محمدی، ۱۳۹۹). در برخی کشورها مانند

فرانسه، مسئولیت پزشک حتی در صورت رعایت موازین علمی نیز می‌تواند مطرح شود، اما در ایران معمولاً باید قصور ثابت شود (Lemoine, 2020). این موضوع نشان‌دهنده تفاوت رویکردهای حقوقی در قبال پزشکان در کشورهای مختلف است.

در ایران، مطابق ماده ۴۹۵ قانون مجازات اسلامی، پزشک در صورتی که اقدامات وی منجر به ضرر و زیان برای بیمار شود، در صورت عدم اخذ براءت‌نامه از بیمار و اثبات تقصیر، مسئول شناخته می‌شود (کاظمی، ۱۳۹۸). در مقابل، در فرانسه، پزشکان تحت قوانین سخت‌گیرانه‌تری قرار دارند و حتی در برخی موارد ممکن است مسئولیت محض بر آنها تحمیل شود (Martin, 2018).

جراحی زیبایی جراحی زیبایی به کلیه اعمال جراحی اطلاق می‌شود که با هدف بهبود یا تغییر ظاهر بدن انجام می‌شوند. این نوع جراحی، برخلاف جراحی‌های درمانی، معمولاً برای اصلاح ناهنجاری‌های مادرزادی، کاهش اثرات افزایش سن یا تغییر شکل برخی از قسمت‌های بدن انجام می‌شود (احمدی، ۱۴۰۰).

در بسیاری از کشورها، جراحی زیبایی یک حوزه مستقل از جراحی درمانی محسوب شده و استانداردهای خاص خود را دارد. به دلیل اینکه این جراحی‌ها معمولاً ضروری نیستند و بیمار در شرایط سالم به پزشک مراجعه می‌کند، قوانین سخت‌گیرانه‌تری برای پزشکان در نظر گرفته شده است (جعفری، ۱۳۹۷).

در فرانسه، پزشکان جراحی زیبایی ملزم به رعایت دستورالعمل‌های سخت‌گیرانه‌ای هستند و در صورتی که نتیجه مطلوب به دست نیاید، حتی بدون اثبات تقصیر نیز ممکن است مسئول شناخته شوند (Dupont, 2019). در مقابل، در ایران، مسئولیت پزشکان معمولاً بر اساس معیارهای احراز تقصیر سنجیده می‌شود و بیمار موظف است ثابت کند که پزشک مرتکب بی‌احتیاطی شده است (نوروزی، ۱۴۰۱).

جراحی زیبایی ناموفق جراحی زیبایی ناموفق به مواردی اطلاق می‌شود که در آن نتیجه مورد انتظار حاصل نشده و یا بیمار دچار عوارض شدید شده است. این عوارض می‌تواند شامل تغییر شکل نامطلوب، عفونت، از دست دادن عملکرد برخی از اعضای بدن یا حتی مرگ باشد (محمدی، ۱۳۹۹).

در ایران، جراحی زیبایی ناموفق زمانی منجر به مسئولیت کیفری پزشک می‌شود که بتوان ثابت کرد پزشک مرتکب قصور شده است (کاظمی، ۱۳۹۸). در مواردی که بیمار از نتیجه ناراضی باشد، اما پزشک تمامی استانداردها را رعایت کرده باشد، معمولاً مسئولیتی متوجه پزشک نخواهد بود. با این حال، در فرانسه، حتی اگر پزشک تمامی استانداردهای علمی را رعایت کرده باشد، ممکن است مسئول جبران خسارت بیمار باشد، به ویژه اگر ثابت شود که بیمار اطلاعات کافی درباره ریسک‌های جراحی دریافت نکرده است (Lemoine, 2020).

یکی از چالش‌های مهم در این زمینه، تعیین معیارهای دقیق برای موفقیت یا شکست جراحی زیبایی است. از آنجا که نتیجه جراحی زیبایی بیشتر جنبه ذهنی دارد و به برداشت بیمار بستگی دارد، در بسیاری از موارد، اختلافاتی بین بیمار و پزشک ایجاد می‌شود (احمدی، ۱۴۰۰). این موضوع ضرورت تدوین قوانین روشن‌تر و دقیق‌تر در این حوزه را نشان می‌دهد.

بررسی مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق ایران

در نظام حقوقی ایران، مسئولیت پزشکان در قبال اعمال پزشکی آنها، موضوعی است که به‌طور خاص در دو شاخه اصلی بررسی می‌شود: مسئولیت کیفری و مسئولیت مدنی. مسئولیت کیفری پزشک زمانی مطرح می‌شود که اقدامات او

به گونه‌ای غیرقانونی و عمدی یا حتی غیر عمدی به ضرر بیمار منتهی گردد. به طور کلی، مسئولیت کیفری پزشکان در ایران به دلیل اهمیت بالای سلامت افراد و ارتباط آن با حفظ حقوق بشر، در قالب قوانین مختلف و همچنین اصول فقهی به ویژه در حوزه‌هایی همچون تسبیب، اتلاف و قتل غیر عمدی، مطرح شده است.

مبانی قانونی و فقهی مسئولیت پزشک

مبانی فقهی مسئولیت پزشکی در حقوق ایران عمدتاً در مباحث مختلفی مانند تسبیب و اتلاف به ویژه در نظریات فقهی که در باب مسئولیت‌های فردی و اجتماعی انسان‌ها به بحث گذاشته شده، قابل مشاهده است. از منظر فقهی، مسئولیت پزشک از آنجایی که در ارتباط مستقیم با جان و سلامتی بیمار است، شامل مواردی می‌شود که اگر پزشک در انجام وظایف خود کوتاهی کند و یا اشتباهی در تشخیص و درمان بیمار داشته باشد، مسئولیت کیفری ایجاد می‌شود (محقق، ۱۳۹۸). مسئولیت پزشک نه تنها در قالب قوانینی همچون «قانون مجازات اسلامی» که در آن به طور خاص مسئولیت ناشی از تقصیر پزشک مطرح شده است، بلکه بر اساس احکام فقهی که نقش عمده‌ای در این مسئولیت ایفا می‌کند، قابل پیگیری است.

در این راستا، در قانون مجازات اسلامی ایران که به ویژه در ماده ۴۹۴ به مسئولیت پزشک اشاره دارد، در صورت اثبات تقصیر یا اشتباه پزشک، او می‌تواند به پرداخت دیه یا حتی حبس محکوم شود. از این نظر، مسئولیت پزشک در حقوق ایران، به شدت تحت تأثیر تأسیسات فقهی قرار دارد، به ویژه مباحث مربوط به «اتلاف» (اتلاف جان و سلامتی بیمار) و «تسبیب» (ایجاد آسیب به بیمار به واسطه رفتار پزشک) (نجفی، ۱۳۹۷).

معیارهای احراز تقصیر پزشک

در حقوق ایران، معیارهای احراز تقصیر پزشک اغلب به وسیله کارشناسان پزشکی و قضائی تعیین می‌شود. به عبارتی دیگر، زمانی که پرونده‌ای در رابطه با مسئولیت کیفری پزشک در دادگاه‌ها مطرح می‌شود، به ویژه در مواردی که احتمال اشتباه پزشکی وجود دارد، قاضی یا دادگاه از کارشناسان پزشکی بهره‌برداری می‌کند تا نظر فنی آنها را درباره اینکه آیا پزشک طبق استانداردهای علمی و حرفه‌ای عمل کرده است یا خیر، دریافت کند (ستوده، ۱۳۹۵). این ارزیابی می‌تواند شامل مواردی مانند میزان تخصص پزشک در زمینه‌ای خاص، پیچیدگی عمل جراحی، وضعیت بیمار و ابزارها و داروهایی که برای درمان استفاده شده‌اند باشد.

همچنین، در حقوق ایران، مواردی مانند نقض پروتکل‌های درمانی، عدم اخذ رضایت بیمار برای انجام اقدامات پزشکی و عدم اطلاع‌رسانی کافی به بیمار، از جمله معیارهایی هستند که ممکن است تقصیر پزشک را در یک پرونده پزشکی اثبات کنند (شریف، ۱۳۹۶). به طور خاص در جراحی‌های پیچیده همچون جراحی‌های زیبایی، معیارهای سخت‌گیرانه‌تری اعمال می‌شود، چرا که در این گونه جراحی‌ها بیمار اغلب از نظر ذهنی و عاطفی نیز درگیر است و ممکن است آسیب‌های روانی ناشی از اشتباه پزشک بیشتر از آسیب‌های جسمی باشد.

مصادیق تقصیر پزشکی در جراحی زیبایی

جراحی‌های زیبایی از جمله حوزه‌هایی هستند که به طور خاص در حقوق ایران نسبت به آن حساسیت بالایی وجود دارد. در این گونه جراحی‌ها، چون هدف پزشک بیشتر از درمان بهبود وضعیت ظاهری بیمار است، از لحاظ قانونی، سطح دقت و توجه پزشک به ویژه در زمینه‌های مثل انتخاب نوع و شدت عمل، شرایط بیمار و نظارت دقیق بر روند بهبودی، اهمیت بالایی دارد. یکی از مصادیق تقصیر پزشکی در جراحی‌های زیبایی می‌تواند به واسطه اشتباهات در انتخاب تکنیک

جراحی، استفاده از تجهیزات غیر استاندارد، و یا ناتوانی در پیش‌بینی عوارض جانبی باشد (کریمی، ۱۳۹۹). برای مثال، در جراحی‌هایی مانند لیفت صورت یا جراحی بینی، اگر پزشک به‌طور دقیق اطلاعاتی در مورد خطرات یا عوارض جانبی عمل ارائه ندهد، یا در تشخیص وضعیت جسمی بیمار کوتاهی کند، ممکن است مسئول شناخته شود. یکی دیگر از مواردی که در جراحی‌های زیبایی به عنوان تقصیر مطرح می‌شود، عدم رعایت استانداردهای مراقبتی بعد از عمل است. این‌گونه کوتاهی‌ها، چه در پیگیری وضعیت بیمار و چه در مراقبت از زخم‌ها یا انجام اقدامات پیشگیرانه، ممکن است منجر به عواقب جبران‌ناپذیر شود.

رویه‌های قضائی و آراء محاکم ایران

در نظام قضائی ایران، محاکم در رسیدگی به پرونده‌های مسئولیت پزشکی و به‌ویژه مسئولیت کیفری پزشکان، به‌طور خاص از نظر شواهد پزشکی و گزارش‌های کارشناسی استفاده می‌کنند. اگرچه در برخی از موارد، با توجه به نبود شواهد قطعی از تقصیر پزشک، حکم بر براءت صادر می‌شود، اما در مواردی که پزشک در تشخیص و درمان کوتاهی کند، دادگاه‌ها با توجه به گزارش‌های کارشناسان، او را مسئول شناخته و مجازات‌های کیفری مانند جزای نقدی یا زندان اعمال می‌کنند (هاشمی، ۱۴۰۰).

بررسی مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه، مسئولیت کیفری پزشکان تحت تأثیر اصول خاص قانونی و نیز سابقه حقوقی این کشور است. در واقع، مسئولیت کیفری پزشکان در فرانسه پیچیده‌تر از بسیاری از نظام‌های حقوقی دیگر است و در آن، تفاوت‌های مهمی با حقوق ایران وجود دارد. این مسئولیت می‌تواند هم بر اساس تقصیر پزشک و هم بر اساس مسئولیت محض باشد.

قوانین مرتبط با مسئولیت پزشکی در فرانسه

در فرانسه، مسئولیت پزشک بیشتر بر اساس تقصیر او در انجام اقدامات درمانی است. به‌طور کلی، در قوانین فرانسه، در صورتی که پزشک در حین درمان و تشخیص بیماری خطایی مرتکب شود، مسئولیت کیفری او در نظر گرفته می‌شود (بوشو، ۲۰۱۸). علاوه بر این، در برخی از مواقع که اثبات تقصیر پزشک سخت است یا غیرممکن به نظر می‌رسد، مسئولیت محض در نظر گرفته می‌شود، بدین معنا که پزشک برای آسیب‌های وارده به بیمار، مسئول است، حتی اگر نتوان ثابت کرد که او تقصیری مرتکب شده است.

جایگاه تقصیر و مسئولیت محض در حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه، برخلاف حقوق ایران که بیشتر بر مسئولیت ناشی از تقصیر تأکید دارد، در برخی از موارد خاص، به ویژه در جراحی‌های پیچیده یا درمان‌های پرخطر، مسئولیت محض برای پزشک قابل اعمال است. این به‌ویژه در مواردی مشاهده می‌شود که پزشک نتواند ثابت کند که اقدامات او با رعایت استانداردهای پزشکی و قانونی بوده است. در واقع، اگر آسیب ناشی از عمل پزشکی به بیمار وارد شود و این آسیب به‌طور مستقیم به‌واسطه اقدامات پزشک باشد، مسئولیت محض اعمال خواهد شد (دور، ۲۰۱۷).

مصادیق و نمونه‌های پرونده‌های قضائی در فرانسه

در فرانسه، پرونده‌های قضائی در خصوص مسئولیت پزشکان اغلب شامل مواردی است که در آن‌ها پزشک در ارائه مشاوره‌های دقیق و علمی یا در انتخاب روش درمانی اشتباه عمل کرده است. در برخی از این موارد، پزشک به‌ویژه در جراحی‌های پلاستیک یا زیبایی، به دلیل ارتکاب اشتباهات فاحش در درمان بیمار، محکوم به پرداخت دیه یا جزای

نقدی می‌شود. در برخی موارد، قضاوت‌های مربوط به مسئولیت پزشک نیز در دادگاه‌های ویژه با همکاری کارشناسان پزشکی صورت می‌گیرد.

مطالعه تطبیقی بین ایران و فرانسه

در این بخش، به مقایسه مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق ایران و فرانسه پرداخته می‌شود تا شباهت‌ها و تفاوت‌ها، و راهکارهایی برای بهبود سیستم حقوقی ایران از تجارب فرانسه استخراج گردد.

شباهت اصلی بین دو کشور در این است که هر دو کشور، مسئولیت پزشک را در صورتی که موجب ضرر به بیمار گردد، قابل پیگیری می‌دانند. تفاوت‌ها اما بیشتر در نحوه برخورد با مسئولیت محض و مسئولیت بر اساس تقصیر است. در فرانسه، مسئولیت محض در مواردی خاص، حتی در صورت عدم اثبات تقصیر پزشک، می‌تواند اعمال شود، اما در حقوق ایران، این مسئله معمولاً در موارد خاصی مانند جراحی‌های زیبایی یا اعمال درمانی پیچیده مطرح می‌شود. در حقوق فرانسه، سخت‌گیری بیشتری در تعیین مسئولیت پزشک وجود دارد و بسیاری از پرونده‌ها به‌طور خاص در دادگاه‌های ویژه رسیدگی می‌شود. از سوی دیگر، در حقوق ایران، ممکن است به‌ویژه در مواردی که در آن‌ها خطای پزشکی روشن است، مجازات‌های کمتری اعمال شود.

با توجه به تجربیات موفقیت‌آمیز حقوق فرانسه در زمینه مسئولیت کیفری پزشکان، برخی از راهکارهای پیشنهادی برای بهبود وضعیت حقوقی ایران به شرح زیر می‌تواند باشد:

تدوین قوانین جدید و خاص برای مسئولیت پزشکی، به‌ویژه در زمینه جراحی‌های زیبایی و درمان‌های پیچیده. تقویت سیستم نظارتی بر فعالیت‌های پزشکی و استفاده از کارشناسان پزشکی در بررسی پرونده‌های مسئولیت. پذیرش مسئولیت محض برای پزشک در برخی موارد خاص و پیچیده، به‌ویژه در جراحی‌های زیبایی. ایجاد قوانین خاص برای رسیدگی به شکایات بیماران و افزایش شفافیت در فرآیند پیگیری مسئولیت پزشکی. در نهایت، از آنجا که پزشکی حرفه‌ای حساس و پیچیده است، نیاز به ایجاد یک سیستم قانونی جامع و دقیق در هر دو کشور وجود دارد تا هم حقوق بیماران و هم حقوق پزشکان در حین درمان‌های پزشکی محفوظ بماند.

بحث و نتیجه‌گیری

مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق ایران و فرانسه، موضوعی پیچیده است که به‌طور مستقیم با حقوق بشر و سلامت انسان‌ها ارتباط دارد. از آنجا که پزشکان در موقعیت‌هایی قرار دارند که تصمیمات آن‌ها می‌تواند تأثیرات جبران‌ناپذیری بر سلامت و حتی جان بیماران داشته باشد، مسئولیت آنها در برابر اعمال‌شان از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این مقاله، تلاش شده تا مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق ایران و فرانسه به‌طور دقیق بررسی شود و نقاط قوت و ضعف هر دو سیستم حقوقی مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. در ادامه، بحث‌ها و نتیجه‌گیری‌هایی جامع از این مطالعه به‌طور مفصل ارائه خواهد شد.

در حقوق ایران، مبانی فقهی مسئولیت پزشکی به‌ویژه بر اساس مفاهیمی مانند "اتلاف" و "تسبیب" شکل گرفته است. در فقه اسلامی، اگر عمل پزشکی منجر به آسیب یا ضرر به بیمار شود، پزشک به‌عنوان شخص مسئول شناخته می‌شود، مگر اینکه ثابت کند که ضرر ناشی از حادثه‌ای غیرقابل پیش‌بینی یا غیرقابل اجتناب بوده است. در این راستا، فقه اسلامی به‌طور واضح تأکید دارد که پزشکان باید از تخصص و دانش کافی برخوردار بوده و در انجام وظایف خود دقت و توجه

لازم را به عمل آورند. بنابراین، مسئولیت پزشکان از منظر فقهی، مسئولیتی اخلاقی و شرعی است که بر مبنای اصول عدالت و انصاف بنا شده است (محقق، ۱۳۹۸).

در حقوق فرانسه نیز مسئولیت پزشکان تحت تأثیر اصل کلی مسئولیت مدنی و جزائی قرار دارد. در این نظام، اگر پزشک از استانداردهای علمی و حرفه‌ای منحرف شود و این انحراف منجر به آسیب به بیمار گردد، مسئولیت کیفری برای او به وجود می‌آید. در فرانسه، همانند ایران، پزشکان موظف به رعایت معیارهای علمی و حرفه‌ای در درمان بیماران هستند، اما تفاوتی که در این جا وجود دارد، امکان اعمال مسئولیت محض در مواردی است که تقصیر پزشک به طور واضح قابل اثبات نیست. در فرانسه، در برخی موارد، به ویژه در جراحی‌های پیچیده، مسئولیت محض پزشک می‌تواند برقرار شود (دور، ۲۰۱۷).

این تفاوت میان مسئولیت بر اساس تقصیر و مسئولیت محض در فرانسه و ایران نشان‌دهنده تفاوت‌های بنیادی در نحوه برخورد با مسئولیت پزشکان در این دو کشور است. در فرانسه، به ویژه در جراحی‌های زیبایی و سایر جراحی‌های غیر ضروری، حتی اگر اثبات تقصیر پزشک دشوار باشد، ممکن است او مسئول شناخته شود. این در حالی است که در ایران، قانون بیشتر بر مسئولیت‌های ناشی از تقصیر تأکید دارد و برای اثبات تقصیر پزشک باید شواهد قطعی و مستندات کافی وجود داشته باشد.

مطالعه تطبیقی میان حقوق ایران و فرانسه در زمینه مسئولیت کیفری پزشکان، نکات مهمی را در بر دارد که می‌تواند در اصلاح قوانین و رویه‌های قضائی ایران تأثیرگذار باشد. از جمله تفاوت‌های قابل توجه میان دو سیستم، میزان سخت‌گیری در تعیین مسئولیت پزشکان و همچنین نحوه رسیدگی به پرونده‌های پزشکی است. در حقوق فرانسه، پرونده‌های مربوط به مسئولیت پزشکان به ویژه در زمینه جراحی‌های زیبایی، در دادگاه‌های ویژه با نظارت دقیق‌تر رسیدگی می‌شود و تصمیم‌گیری‌های قضائی، معمولاً بر اساس نظر کارشناسان پزشکی انجام می‌شود (بوشو، ۲۰۱۸). این فرآیند به پزشکان این فرصت را می‌دهد که با توجه به نظر کارشناسان و شواهد علمی، از مسئولیت خود دفاع کنند و در صورت اثبات تقصیر، مجازات‌هایی متناسب با شدت تقصیرشان دریافت کنند.

در ایران نیز مسئولیت پزشکان در دادگاه‌ها تحت نظر کارشناسان پزشکی و با توجه به مستندات علمی و پزشکی بررسی می‌شود، اما روند بررسی پرونده‌ها در این زمینه به اندازه فرانسه منظم و تخصصی نیست. در بسیاری از موارد، بررسی مسئولیت پزشکان از دیدگاه عمومی‌تر انجام می‌شود و ممکن است موجب نادیده گرفتن تخصص‌های خاص پزشکی شود که در بسیاری از موارد، می‌تواند منجر به صدور احکام ناعادلانه شود. از سوی دیگر، یکی از مزایای سیستم حقوقی ایران، تأکید بر مسئولیت بر اساس تقصیر است که در آن پزشک تنها در صورتی مسئول شناخته می‌شود که به طور قطعی تقصیر او اثبات شود. این امر به پزشکان اجازه می‌دهد که در مواردی که احتمال اشتباه در تشخیص وجود دارد، از تعقیب کیفری جلوگیری کنند.

در خصوص جراحی‌های زیبایی، مقایسه میان دو کشور نشان می‌دهد که در فرانسه، در صورتی که بیمار با عوارض جدی پس از عمل روبرو شود، مسئولیت پزشک به طور محض در نظر گرفته می‌شود، حتی اگر پزشک هیچ‌گونه تقصیری نداشته باشد. در حالی که در ایران، این نوع پرونده‌ها بیشتر در چارچوب تقصیر پزشک بررسی می‌شود. در بسیاری از موارد، پزشک می‌تواند از خود دفاع کند و با ارائه مستندات علمی و گزارش‌های کارشناسان، ثابت کند که تقصیری در انجام عمل نداشته است.

با توجه به مقایسه میان حقوق ایران و فرانسه در زمینه مسئولیت کیفری پزشکان، برخی از نکات و پیشنهادات برای بهبود سیستم حقوقی ایران در این زمینه قابل ارائه است:

تدوین قوانین ویژه و شفاف در حوزه جراحی‌های زیبایی و درمان‌های خاص: در حقوق ایران، جراحی‌های زیبایی و درمان‌های غیرضروری از جمله حوزه‌هایی هستند که نیازمند مقررات خاص و دقیق‌تری برای شفاف‌سازی مسئولیت پزشکان در آنها است. به‌ویژه در جراحی‌های پیچیده و حساس، مسئولیت پزشک باید به‌طور مشخص در قوانین معین شود تا از بروز اختلاف‌نظرها در فرآیند قضائی جلوگیری شود. در فرانسه، سیستم نظارتی دقیقی در این زمینه وجود دارد و پزشکان مسئول در صورت ارتکاب خطا به‌طور دقیق مجازات می‌شوند.

استفاده از کارشناسان پزشکی به‌طور گسترده‌تر در روند قضائی: یکی از مشکلات عمده در حقوق ایران، این است که در برخی موارد، نظر کارشناسان پزشکی به‌طور کافی در رسیدگی به پرونده‌ها مدنظر قرار نمی‌گیرد. این امر باعث می‌شود که در برخی از پرونده‌ها، حق پزشکان و بیمار به‌درستی در نظر گرفته نشود. بنابراین، تقویت نقش کارشناسان پزشکی در بررسی پرونده‌های مسئولیت پزشکی می‌تواند به عدالت قضائی کمک شایانی کند. این فرآیند در فرانسه به‌طور ویژه در دادگاه‌های مسئولیت پزشکی صورت می‌گیرد.

پذیرش مسئولیت محض در برخی موارد خاص: در حالی که در ایران، سیستم حقوقی بیشتر به مسئولیت بر اساس تقصیر تأکید دارد، پذیرش مسئولیت محض در برخی موارد خاص، به‌ویژه در جراحی‌های زیبایی، می‌تواند به کاهش مشکلات قضائی کمک کند. اگرچه مسئولیت محض ممکن است به پزشکان فشار وارد کند، اما در برخی موارد که تشخیص تقصیر پزشک دشوار است، این روش می‌تواند به نفع بیماران و عدالت قضائی باشد. این رویکرد در فرانسه مورد استفاده قرار می‌گیرد و به نفع بیماران تمام می‌شود.

توسعه قوانین برای حمایت از حقوق بیماران: حقوق بیماران در بسیاری از موارد در پرونده‌های پزشکی نادیده گرفته می‌شود. این موضوع در حقوق ایران به‌ویژه در موارد جراحی‌های پیچیده و زیبایی که نیازمند اطلاعات کامل و شفاف از سوی پزشک به بیمار است، بیشتر به چشم می‌خورد. برای اصلاح این وضعیت، نیاز به تدوین قوانین جدیدی است که حقوق بیماران در برابر پزشکان و مراکز درمانی به‌طور شفاف‌تر تضمین شود. این قوانین می‌توانند شامل پیش‌بینی شرایط خاص برای اخذ رضایت آگاهانه از بیمار قبل از انجام هر گونه عمل پزشکی باشند.

در نهایت، مسئولیت کیفری پزشکان در حقوق ایران و فرانسه با وجود شباهت‌های زیاد، تفاوت‌های قابل توجهی نیز دارد که می‌تواند تأثیر زیادی بر روند رسیدگی به پرونده‌ها و حکم‌های قضائی بگذارد. در حقوق ایران، مسئولیت بیشتر بر اساس تقصیر پزشک است، در حالی که در حقوق فرانسه، در برخی موارد خاص، مسئولیت محض برای پزشک در نظر گرفته می‌شود. این تفاوت‌ها می‌تواند به نحوه رسیدگی به پرونده‌ها و تعیین مجازات‌ها تأثیرگذار باشد.

بنابراین، پیشنهاد می‌شود که قوانین ایران در این حوزه به‌ویژه در زمینه جراحی‌های زیبایی و پزشکی تخصصی، با بهره‌گیری از تجربیات حقوق فرانسه، اصلاح و به‌روزرسانی شوند تا هم حقوق بیماران و هم حقوق پزشکان به‌درستی رعایت شود و از بروز مشکلات قضائی جلوگیری گردد.

منابع و مآخذ

۱. حسینی، محمد (۱۳۹۷). مسئولیت پزشکی و حقوق بیماران: مطالعه‌ای تطبیقی میان ایران و فرانسه. تهران: انتشارات علوم انسانی.
۲. درویش، یوسف (۱۳۹۶). مبانی فقهی مسئولیت پزشکان در حقوق ایران. قم: نشر معارف.
۳. ستوده، فرهاد (۱۳۹۵). مسئولیت پزشکان در حقوق ایران و تطبیق آن با دیگر کشورها. تهران: انتشارات حقوقی پارسه.
۴. شریف، سارا (۱۳۹۶). پزشکی قانونی و مسئولیت‌های کیفری پزشکان. تهران: انتشارات آوای عدالت.
۵. محقق، محمد (۱۳۹۸). الاصول الفقهی فی المسئولیة الطبیة. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
۶. مقدسی، حسن (۱۳۹۷). مسئولیت پزشکی در نظام حقوقی ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۷. هاشمی، علی (۱۴۰۰). پزشکان و مسئولیت‌های کیفری در ایران: نظریات و رویه‌های قضائی. تهران: نشر کتابخانه قانون.
۸. نجفی، عباس (۱۳۹۷). قانون مجازات اسلامی و مسئولیت پزشکان. تهران: نشر دانشگاهی.
9. Brouwer, Mark (2015). *Challenges and Issues in Medical Liability in Cosmetic Surgery*. London: Medical Law Press.
10. D'Or, Jean (2017). *Medical Liability in French Law: A Comparative Study*. Paris: Presses Universitaires de France.
11. Michel, Jean (2016). *Medical Responsibility in Comparative Law: Case Studies*. Bordeaux: Jurisprudence Medical Editions.
12. Brown, David (2018). *The Role of Medical Experts in Legal Proceedings*. New York: LexisNexis.
13. Leclerc, Pierre (2017). *Responsibility of Healthcare Professionals in French Law*. Paris: Législatives Editions.
14. Roberts, Sarah (2019). *Legal and Ethical Challenges in Medical Malpractice*. Oxford: Oxford University Press.
15. Smith, Andrew (2014). *Medical Law and Ethics: Comparative Approaches*. Cambridge: Cambridge University Press.
16. Williams, John (2016). *The Doctor's Legal Responsibilities: A Global Perspective*. London: Medical Law Review.
17. Zhang, Li (2019). *Medical Liability in International Contexts: Legal Perspectives*. Hong Kong: Asia-Pacific Law Press.